

PROCENA NAPRETKA SRBIJE U ISPUNJAVANJU POLITIČKIH KRITERIJUMA U PREGOVORIMA SA EU

Drugi deo: „Pravosuđe u Srbiji – kako se kalila (ne)zavisnost“

AUTORKA: VLADANA JARAKOVIĆ

B | T | D The Balkan Trust
for Democracy
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

ROYAL NORWEGIAN EMBASSY
Belgrade

This project is financially supported by
The Royal Norwegian Embassy in Belgrade.
<https://www.norway.no/en/serbia/>

Realizaciju projekta finansijski je podržala
ambasada Kraljevine Norveške u Beogradu.
<https://www.norway.no/en/serbia/>

PROCENA NAPRETKA SRBIJE
U ISPUNJAVANJU POLITIČKIH KRITERIJUMA
U PREGOVORIMA SA EU

Drugi deo: „Pravosuđe u Srbiji – kako se kalila (ne)zavisnost“

AUTORKA: VLADANA JARAKOVIĆ

BEOGRAD, DECEMBAR 2018.

Sadržaj

UVOD.....	5
Zakonodavni i strateški okvir	9
Institucionalni okvir i upravljanje pravosudnim sistemom	13
Nezavisnost i nepristrasnost	19
Odgovornost	25
Stručnost i kompetentnost	29
Efikasnost pravosudnog sistema	35
Izvori i literatura	41

Uvod

Ustav Republike Srbije usvojen je 2006. godine u netransparentnom postupku koji nije omogućio narodnim poslanicima da se suštinski upoznaju sa njegovim odredbama. Kuriozitet predstavlja činjenica da je tekst Ustava finalizovan u petak, 29. septembra i izglasan na posebnoj sednici u subotu 30. septembra, podrškom čak 242 narodna poslanika.

Nedostaci koji su postojali u proceduri izrade i usvajanja Ustava odrazili su se i na njegovu sadržinu. U oblasti pravosuđa usvojena su brojna rešenja koja su odmah po usvajanju pobrale kritike Venecijanske komisije, a kao naročito sporno pitanje identifikovana je značajna uloga koju je Ustav namenio Narodnoj skupštini u procesu izbora nosilaca pravosudnih funkcija. I sam odnos tri grane vlasti postavljen je tako da se zasniva na ravnoteži

i međusobnoj kontroli što dovodi u pitanje ulogu drugih grana vlasti u odnosu prema sudovima.

Osim toga, Ustavni zakon za sprovođenje Ustava omogućio je opšti reizbor sudija i tužilaca u kome je tokom 2009. godine više od 1000 nosilaca pravosudnih funkcija ostalo bez posla. Visoki savet sudstva i Državno veće tužilaca sproveli su reizbor u privremenim sastavima, a ova dva saveta ni devet godina posle toga nisu povratila poverenje ni struke ni javnosti, posebno ukoliko se ima u vidu da su odlukom Ustavnog suda sudije koje nisu reizabrane vraćene na funkcije.

Iako se zakonodavni okvir o uređenju pravosuđa polako približava međunarodnim standardima, situacija u praksi je potpuno drugačija - istraživanja pokazuju da preko 80% građana nema poverenje u pravosuđe. Građani se sa posledicama reforme pravosuđa suočavaju svakodnevno. Ostvarenje pravde u Srbiji se čeka dugo, sudska praksa je nepredvidiva a u sudovima stoji više od milion nerešenih predmeta. Sudije sude na osnovu međusobno neusklađenih propisa koji se često menjaju.

Reforme koje su i formalno započele 30. novembra 2018. godine kada je Vlada podnela Narodnoj skupštini Predlog za promenu Ustava trebalo bi da doprinesu osnaživanju pravosuđa u odnosu na druge dve grane vlasti. Ipak, imajući u vidu na koji način se odvijao konsultativni proces, postoji bojazan da će i ova reforma rezultirati udovoljavanjem minimumu međunarodnih standarda i nikakvim suštinskim napretkom u praksi.

Napomena

Vlada Republike Srbije podnela je 30.11.2018. godine Narodnoj skupštini Predlog za promenu Ustava, kojim je nagovestila pravac ustavnih promena koje treba da budu izvršene u oblasti pravosuđa.

Oslanjajući se pre svega na Mišljenje o Ustavu Srbije koje je 2007. godine objavila Venecijanska komisija, Vlada je predložila sledeće ključne izmene Ustava:

- Preciziranje položaja sudske vlasti u si-

stemu podele vlasti tako što će se odnos tri vlasti, umesto na međusobnoj kontroli, zasnivati na uzajamnom proveravanju odnosno ograničavanju;

- Stalnost sudijske funkcije i funkcije zamenika javnog tužioca od izbora do penzije, bez probnog perioda u trajanju od tri godine za sudije i zamenike javnih tužilaca koji se prvi put biraju uz potpuno isključenje Skupštine iz izbora sudija i zamenika javnih tužilaca;

- Smanjenje uticaja Narodne skupštine na postupak izbora članova pravosudnih saveta;

- Preciziranje razloga za razrešenje sudija, zamenika javnih tužilaca i javnih tužilaca na nivou Ustava;

- Predviđanje Pravosudne akademije kao tela u kome početnu obuku moraju proći buduće sudije i tužioci pre prvog izbora u zvanje, uz uvažavanje dosadašnjeg radnog iskustva.

Predlog za promenu Ustava koji je podnela Vlada predstavlja okvir u kome će se kretati ustavne promene čiji je osnovni cilj unapređenje nezavisnosti pravosuđa. **Nacrt ustavnih amandmana u**

oblasti pravosuđa koje je 15. oktobra 2018. predstavilo Ministarstvo pravde korišćen u ovoj analizi radi poređenja trenutnih i budućih rešenja, može, ali ne mora biti konačan tekst koji će biti stavljen poslanicima na glasanje, a građanima na referendum.

Zakonodavni i strateški okvir

Narodna skupština Republike Srbije usvojila je 2013. godine Nacionalnu strategiju reforme pravosuđa za period od 2013. do 2018. godine, označivši reformu pravosuđa kao prioritet Srbije u cilju **unapređivanja nezavisnosti odnosno samostalnosti pravosudnog sistema**. Od ovoga polazi i Akcioni plana za Poglavlje 23 usvojen u postupku pristupnih pregovora sa Evropskom unijom. Strategija se u značajnoj meri oslanja na Mišljenje Evropske komisije za demokratiju putem prava Saveta Evrope (Venecijanska komisija), koja je, izražavajući svoj stav o aktuelnom Ustavu Srbije, ukazala na preterani uticaj Parlamenta na pravosuđe.¹ Naime, Narodna skupština je nadležna da vrši izbor sudija i zamenika javnih tužilaca koji se prvi put biraju za

vršenje pravosudnih funkcija, za izbor javnih tužilaca i predsednika sudova, kao i za izbor svih izbornih članova Visokog saveta sudstva i Državnog veća tužilaca.

Uprkos strateškoj opredeljenosti države ka uspostavljanju nezavisnog pravosuđa, zakonodavni postupak u Srbiji je takav da umnogome otežava ostvarivanje zacrtanih ciljeva. **Zakoni se u Srbiji pretežno donose u hitnoj proceduri, uz izostavljanje sprovođenja javne rasprave. Vreme od podnošenja predloga zakona Skupštini do rasprave u plenumu i usvajanja zakona često je nedovoljno da bi se poslanici zapravo upoznali sa njegovom sadržinom. Predlagač zakona po pravilu je Vlada** koja nema problem da obezbedi potrebnu većinu u Parlamentu, bez obzira na to što poslanici suštinski nisu ni upoznati sa sadržinom zakona kome daju svoj glas. Dodatno, počev od decembra 2017. godine, skupštinska debata o predlozima zakona u potpunosti izostaje usled činjenice da se načelna rasprava o svim zakonima koji se nađu na dnevnom redu objedinjuje, a da poslanici

— 1
Evropska komisija za demokratiju putem prava (Venecijanska komisija), Mišljenje o Ustavu Srbije br. 405/2006 od 19.3.2007. godine

vladajuće koalicije podnose stotine amandmana na predlog zakona koji je prvi na dnevnom redu, usled čega se rasprava u pojedinostima o svim ostalim predlozima zakona, usled nedostatka vremena, praktično ne sprovodi². **Sve ovo za posledicu ima donošenje zakona koji se teško primenjuju i veoma često menjaju. U prilog tome govori i činjenica da je većina krovnih zakona u oblasti pravosuđa menjana na godišnjem nivou. Tako, u poslednjih pet godina Zakon o uređenju sudova menjan je devet puta, Zakon o sudijama osam puta, a Zakon o javnom tužilaštvu pet puta.** Veliki broj izmena zakona bio je posledica činjenice da se o pojedinim odredbama izjašnjavao Ustavni sud³, ocenjujući neke od njih nesaglasnim osnovnim ustavnim odredbama o pravosuđu.

Vlada se često, kao predlagač ogromne veći- ne zakona, zaklanja iza pozitivnog mišljenja koja je na svoje predloge dobila od međunarodne zajedni- ce, propuštajući da ih uskladi sa realnošću i speci- fičnostima društva u kome ti zakoni treba da budu primenjeni. Sa druge strane, uprkos činjenici da

svakodnevni život građana umnogome trpi zbog manjkavosti pravosudnog sistema, impuls za ne- ophodnim promenama retko potiče od same Vla- de, već dolazi iz međunarodne zajednice. U svom Izveštaju o stanju u pravosuđu⁴, **Savet za borbu protiv korupcije primetio je da nijedna Vlada nikada nije uradila analizu stanja pravosuđa u Srbiji iz koje bi se, upoređivanjem, videlo u kom se stanju pravosuđe nalazi nakon reformi**, odno- sno da li reforme idu u pravom smeru. Osim toga, aktivnosti predviđene Akcionim planom za sprovo- đenje Nacionalne strategije za reformu pravosuđa 2013-2018. i Akcionim planom za poglavlje 23 često se sprovode sa zakašnjenjem. Među aktivnostima sa čijom se realizacijom kasni je i ona od koje čita- va reforma treba i da započne – **izmena ustavnih odredaba o nezavisnosti pravosuđa, koja je tre- balo da se okonča krajem 2017. godine.**

Radi otklanjanja političkog uticaja na pravo- suđe, Komisija za praćenje Nacionalne strategije reforme pravosuđa je 29. novembra 2013. godine formirala Radnu grupu za izradu analize izmene

ustavnog okvira u oblasti pravosuđa. Jedanae- stočlana Radna grupa, u čijim redovima su se na- lazili i profesori prava i predstavnici strukovnih udruženja, izradila je tokom 2014. godine „Pravnu analizu ustavnog okvira o pravosuđu u Republici Srbiji” kojom su ponuđena rešenja koja je trebalo da budu polazna osnova tokom javne rasprave o izmenama Ustava. Međutim, Ministarstvo pravde je tek sredinom 2017. godine započelo konsultativni proces za izmenu Ustava bez bilo kakvih polaznih osnova i bez jasnog opredeljenja da li će se Ustav menjati samo u oblasti pravosuđa. Sve ovo rezultiralo je time da nekoliko organizacija civilnog druš- tva kao i najistaknutija strukovna udruženja napu- ste ovaj proces u oktobru 2017. godine.⁵ Od tada, **Ministarstvo je predstavilo čak četiri verzije nacrta amandmana. Ocena stručne javnosti na prve verzije nacrta bila je da su u nomotehnič- kom smislu amandmani izuzetno slabog kvalite- ta⁶. Na verziju koja je dostavljena Venecijanskoj komisiji na ocenu, Ministarstvo je dobilo čak 44 preporuke za unapređenje teksta.** Sve ovo govori o manjku personalnog i institucionalnog kapaciteta države da sprovodi pravosudne reforme.

— 2

Podaci Otvorenog parlamenta <http://www.otvoreniiparlament.rs/>

— 3

Odluke Ustavnog suda Republike Srbije br.IUz 427/13; IUz 428/13; IUz 80/14; IUz 92/14, IUz 258/16 i IUz 34/16

— 4

Savet za borbu protiv korupcije Vlade Republike Srbije, *Izveštaj o stanju u pravosuđu* br. 021-00-3296/2016 od 22.03.2016. godine, str. 3

— 5

Centar za pravosudna istraživanja, Strukovna udruženja napustila konsultacije o izmenama Ustava, 30.10.2017. <http://www.cepris.org/2017/10/30/strukovna-udruzenja-napustila-konsultacije-o-izmenama-ustava/>

— 6

N1, *Amandmani na Ustav nepopravljivi* <http://rs.n1info.com/Vesti/a366365/Struka-Amandmani-na-Ustav-nepopravljivi-potreban-nov-tekst.html>

Institucionalni okvir i upravljanje pravosudnim sistemom

Visoki savet sudstva je nezavisan i samostalan organ koji obezbeđuje i garantuje nezavisnost i samostalnost sudova i sudija čija je jedna od osnovnih nadležnosti izbor sudija na stalnu sudijsku funkciju.

Međutim, prema još uvek važećim odredbama člana 147 Ustava Republike Srbije, sudiju koji se prvi put bira na sudijsku funkciju na trogodišnji mandat bira Narodna skupština, na predlog Visokog saveta sudstva. Po isteku ovog „probnog“ peri-

oda, sudije za trajno obavljanje funkcije bira Visoki savet sudstva. Kako je ovo rešenje pretrpelo brojne kritike, jer ne isključuje potencijalni uticaj na sudije koje su prvi put birane i nastoje da budu izabrane i na stalnu funkciju, **Ministarstvo pravde je, postupajući u skladu sa preporukama Venecijanske komisije u poslednjem Nacrtu amandmana na Ustav Srbije⁷, u potpunosti prepustilo postupak izbora sudija Visokom savetu sudstva, propisujući stalnost funkcije od prvog izbora do penzije.**

Ustav Republike Srbije predviđa da Visoki savet Sudstva čini 11 članova, od kojih su troje članova po položaju (ministar zadužen za pravosuđe, predsednik nadležnog skupštinskog odbora, predsednik Vrhovnog kasacionog suda), a osmoro su izborni članovi. Izborne članove bira Narodna skupština i to jednog iz reda advokata, jednog profesora pravnog fakulteta i šestoro sudija sa stalnom sudijskom funkcijom. Kandidate iz reda advokata predlaže Advokatska komora Srbije. Zajednička sednica dekana pravnih fakulteta u Srbiji predlaže kandidate iz reda profesora prava, dok je

— 7
Nacrt amandmana na Ustav Republike Srbije <https://www.mpravde.gov.rs/sekcija/53/radne-verzije-propisa.php>

ovlašćeni predlagač kandidata iz reda sudija Visoki savet sudstva, koji je obavezan da predloži kandidate neposredno izabrane od strane sudija.

U Mišljenju o Ustavu Srbije, **Venecijanska komisija oštro je kritikovala rešenje po kome sve članove Visokog saveta sudstva, neposredno ili posredno bira Narodna skupština napominjući da je “ovo recept za politizaciju sudstva”⁸**, preporučujući suštinsku izmenu ove odredbe.

Reforme Ustava u oblasti pravosuđa u Srbiji podrazumevaju i izmenu sastava i načina izbora članova Visokog saveta sudstva. Posle nekoliko radnih tekstova Nacrta amandmana na Ustav Srbije u oblasti pravosuđa, u kojima je Ministarstvo pravde predlagalo rešenja koja su bila neprihvatljiva za stručnu javnost u Srbiji, i koja nisu prošla bez kritika ni od strane Venecijanske komisije, Ministarstvo je u oktobru 2018. godine objavilo poslednju, “konačnu”, verziju amandmana. Ovim tekstom predviđeno je će **Visoki savet sudstva činiti 10 članova od kojih će petoro biti sudije neposredno izabrane od strane sudija a petoro**

će, među istaknutim pravnicima, birati Narodna skupština - na predlog nadležnih odbora. Ko su istaknuti pravnici odlučivaće parlament. Izbor članova VSS vršiće se **dvotrećinskom većinom.** Međutim, u slučaju da neko od članova **ne bude izabran ovim putem, članove će, većinom glasova, birati komisija sastavljena od predsednika Narodne skupštine, Zaštitnika građana, predsednika Ustavnog suda, predsednika Vrhovnog suda i Vrhovnog javnog tužioca.**⁹ Napominjemo da većinu članova ove komisije neposredno bira Narodna skupština i to ne dvotrećinskom, već većinom ukupnog broja poslanika. Na ovaj način je moguće da odluka bude doneta većinom koju čine isključivo članovi koje bira Narodna skupština.

Iako je stav Ministarstva pravde da su ovim amandmanom u potpunosti ispunjene preporuke Venecijanske komisije koje se odnose na sastav Visokog saveta sudstva, činjenica je da je od svih alternativnih pristupa koje je Komisija predlagala (npr. proporcionalnog izbornog sistema koji bi obezbedio da manjina u Skupštini bude u moguć-

nosti da bira članove; povećanje broja sudija kao članova koje bi birale njihove kolege sudije)¹⁰, Ministarstvo **izabralo ono rešenje koje obezbeđuje samo minimum garantija nezavisnosti saveta a to je da „bar polovinu članova čine sudije“.** Umesto da se opredeli za neparan broj članova i time spreči mogućnost blokade u odlučivanju budućeg Saveta,¹¹ Nacrtom amandmana predviđeno je da, **u slučaju da Savet ne može da donese odluku o određenim pitanjima u roku od 60 dana od dana od dana kada je prvi put o njima odlučivao, Savet će kao kolektivno telo biti raspušten.** Venecijanska komisija upozoravala je da bi, kod ovakvog sastava saveta, ovo rešenje potencijalno moglo voditi tome da politički izabran deo VSS blokira odlučivanje, ali i da ovakvo rešenje može dovesti ili do ubrzanog odlučivanja ili do čestih grupnih raspuštanja Saveta¹².

Prema još uvek važećem članu 159 Ustava, **Državno veće tužilaca** ima nadležnost izbora isključivo zamenika javnog tužioca za trajno obavljanje funkcije. Osim toga, DVT je ovlašćeni

predlagač zamenika javnog tužioca koji se prvi put bira na funkciju na trogodišnji mandat, dok konačnu odluku o izboru donosi Narodna skupština. Javne tužioce, na predlog Vlade, takođe bira Narodna skupština.

Presudna uloga Vlade i Narodne skupštine u izboru javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca, kao i ograničen prvi mandat zamenika javnog tužioca na meti su kritika domaće i međunarodne javnosti. U Mišljenju o Ustavu Srbije Venecijanska komisija je 2007. godine navela da način izbora javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca stvara rizik od neopravdane politizacije postupka izbora¹³.

Nacrtom amandmana na Ustav Srbije u oblasti pravosuđa, predviđeno je da će funkcija zamenika javnog tužioca trajati od izbora pa do penzije, i od ovog rešenja očekuje se da doprinese integritetu zamenika javnih tužilaca. Pored toga, Venecijanska komisija izrazila je mišljenje da je Vrhovni tužilac jedini čiji bi izbor mogao biti vršen u Skupštini, dok ostali tužioци ne bi smeli biti povezani u pogledu izbora i razrešenja sa institucijom zakonodavne

— 8

Evropska komisija za demokratiju putem prava (Venecijanska komisija), Mišljenje o Ustavu Srbije br. 405/2006 od 19.3.2007. godine, stav 70.

— 9

Nacrtom amandmana na Ustav Republike Srbije predviđena je promena imena Vrhovnog kasacionog suda u Vrhovni sud Srbije, a Državnog veća tužilaca u Visoki savet tužilaca

— 10

Mišljenje Venecijanske komisije br. 921 / 2018 o Nacrtu amandmana na ustavne odredbe o pravosuđu, 25.06.2018. stav 62

— 11

Konsultativno veće evropskih sudija, deo 5: <https://rm.coe.int/opinion-of-the-bureau-of-the-ccje-on-serbia-of-4-may-2018/16807d51ab>

— 12

Mišljenje Venecijanske komisije br. 921 / 2018 o Nacrtu amandmana na ustavne odredbe o pravosuđu, 25.06.2018. stav 71.

— 13

Evropska komisija za demokratiju putem prava (Venecijanska komisija), Mišljenje o Ustavu Srbije br. 405/2006 od 19.3.2007. godine, stav 77.

grane vlasti. U skladu sa tim, Nacrtom amandmana predviđeno je da će javne tužioce i zamjenike javnih tužilaca birati Visoki savet tužilaca.

Prema važećem ustavnom rešenju Državno veće tužilaca ima 11 članova – 3 po funkciji (ministar nadležan za pravosuđe, predsednik Odbora za pravosuđe, Republički javni tužilac) i 8 koje bira Narodna skupština: 6 javnih tužilaca ili zamjenika javnih tužilaca predlaže DVT (nakon sprovedenih izbora za kandidate), dok po jednog predlažu Advokatska komora Srbije i Zajednička sednica dekana pravnih fakulteta.

Prema rešenju predviđenim poslednjim Nacrtom ustavnih amandmana, **Visoki savet tužilaca** imaće 10 članova: ministar pravde, Vrhovni javni tužilac, četvero „istaknutih pravnika“ koje bira Narodna skupština na predlog skupštinskog odbora i 4 zamjenika javnih tužilaca koje biraju javni tužioci i zamjenici javnih tužilaca.

Advokatska komora i univerziteti, sa druge strane, više neće imati nikakvu ulogu u predlaganju članova Visokog saveta tužilaca. Na ovaj

način, budući da Parlament bira i Vrhovnog tužioca, šest članova VST bi bilo izabrano **neposredno od strane Narodne skupštine, a prisustvo ministra pravde u sastavu Saveta dodatno povećava brojnost članova koji imaju podršku vladajuće političke opcije.** Pri tome, ne treba izgubiti iz vida ni činjenicu da petoro članova koje bira Skupština predlažu skupštinski odbori.

Kao i kod izbora članova VSS, Skupština će članove VST birati dvotrećinskom većinom, ali u slučaju neuspeha izbora, članove će birati petočlana komisija.

Zakonom o Visokom savetu sudstva i Zakonom o Državnom veću tužilaca predviđeno je da ovi organi predlažu **obim i strukturu budžetskih sredstava neophodnih za rad sudova odnosno javnih tužilaštava za tekuće rashode i vrše nadzor nad njihovim trošenjem.** Na osnovu Zakona o uređenju sudova odnosno Zakona o javnom tužilaštvu Visoki savet sudstva i Državno veće tužilaca predlažu obim i strukturu budžetskih sredstava neophodnih za tekuće rashode osim rashoda za sud-

sko osoblje odnosno osoblje u javnim tužilaštvima uz prethodno pribavljeno mišljenje ministarstva nadležnog za pravosuđe i raspodeljuju ta sredstva na sudove odnosno na javna tužilaštva. Zakonom o uređenju sudova, odnosno Zakonom o javnom tužilaštvu, utvrđeno je da nadzor nad trošenjem budžetskih sredstava opredeljenih za rad sudova, odnosno javnih tužilaštava, sprovode Visoki savet sudstva, odnosno Državno veće tužilaca, ministarstvo nadležno za pravosuđe i ministarstvo nadležno za finansije.

Iako je Zakonom o uređenju sudova predviđen prelazak nadležnosti u vezi sa predlaganjem i izvršenjem sudskog budžeta na Visoki savet sudstva, rok se iz godine u godinu pomera. Poslednjom izmenom Zakona došlo je do novog odlaganja, pa pa će znatan deo budžetske nadležnosti nad pravosuđem Ministarstvo pravde imati bar do 1. januara 2020. godine.

Niz aktivnosti predviđenih Akcionim planom za poglavlje 23, koje za cilj imaju obezbeđenje potrebnih finansijskih i ljudskih resursa pravosudnim

savetima, se i dalje sprovode.

Materijalna nezavisnost jedno je od osnovnih načela proklamovanih Zakonom o sudijama i Zakonom o javnom tužilaštvu, koji predviđaju da sudije i tužioci imaju pravo na platu u skladu sa dostojanstvom svoje funkcije i njihovom odgovornošću. Precizirano je da se osnovica za obračun i isplatu plata sudije utvrđuje se Zakonom o budžetu i precizno su utvrđene platne grupe (prema vrsti i nivou suda), kao i koeficijenti koji se primenjuju na svaku od predviđenih platnih grupa.

Zakonom o budžetu za 2018. godinu prvi put je nakon 2014. godine za 5% povećana osnovica za obračun i isplatu zarada nosilaca pravosudnih funkcija.

Zakonom o budžetu Republike Srbije za 2018. godinu osnovica za obračun i isplatu plata sudija, javnih tužilaca i zamjenika javnih tužilaca određena je u neto iznosu od 31.327,66 dinara (oko 260 evra) sa pripadajućim porezom i doprinosima za obavezno socijalno osiguranje. Osnovica se množi koeficijentima od 2.5 do 6 u zavisnosti od vrste i nivoa suda

odnosno tužilaštva u kome se obavlja funkcija.

Iako je **plata sudije osnovnog suda 1.9 puta veća od prosečne plate u Republici Srbiji, istraživanja pokazuju da čak 92,45%¹⁴ sudija osnovnih sudova smatra da visina njihove plate ne zadovoljava materijalne potrebe njihovih porodica.**

— 14

Alumni klub Pravosudne akademije, *Stavovi sudija i tužilaca o pravosuđu u Srbiji - Istraživanje, analiza i preporuke*, 2017, <https://bit.ly/2EHsnPr>

Nezavisnost i nepristrasnost

Nezavisnost sudije garantovana je Ustavom i Zakonom o sudijama – sudija sudi na osnovu Ustava i zakona¹⁵ a svaki uticaj na sudiju u vršenju sudijske funkcije je zabranjen. Dodatno, Zakon o uređenju sudova zabranjuje korišćenje javnog položaja i javno istupanje kojim se utiče na tok i ishod sudskog postupka, kao i svaki drugi uticaj na sud i pritisak na učešnike u postupku, u cilju čuvanja autoriteta i nepristrasnosti suda.

I pored toga što zakonodavni okvir jemči nezavisnost sudija, istraživanje koje je sproveo Društvo sudija pokazuje da je 44% sudija tokom

— 15

Ustav nije sasvim dosledan u pogledu izvora prava na koje se sudija oslanja – u članu 149 predviđeno je da Sudija je u vršenju sudijske funkcije nezavisan i potčinjen samo Ustavu i zakonu, dok je članom 142 propisano da su Sudovi samostalni i nezavisni u svom radu i sude na osnovu Ustava, zakona i drugih opštih akata, kada je to predviđeno zakonom, opšteprihvaćenih pravila međunarodnog prava i potvrđenih međunarodnih ugovora.

— 16

Društvo sudija Srbije, Jačanje nezavisnosti i integriteta sudija u Srbiji, 2017, str 47

— 17

Slučaj sudije Vučinića jedan je od najpoznatijih slučajeva pritisaka na sudije u srpskom pravosuđu. Istinomer, Slučaj sudije Vučinića <https://www.istinomer.rs/clanak/2107/Slucaj-sudije-Vucinica30.11.2018>

svoje prakse osetilo pritisak da donese određenu odluku u svom radu. Među njima, otvoren ili posredan uticaj nosilaca drugih grana vlasti osetilo je 27% sudija, dok je 22% sudija bilo izloženo pritisku od strane predsednika suda (većim delom raspitivanjem o predmetu a manjim delom direktno).¹⁶

Komentarisanje sudskih odluka putem medija jedan je od najzastupljenijih instrumenata uticaja na pravosuđe u Srbiji. U pojedinim slučajevima, nakon javne kampanje i javnih optužbi koje je državni vrh davao u vezi sa hapšenjem određenih lica, dolazilo je i do smena sudija i pokretanja disciplinskih postupaka u onim situacijama kada njihovo postupanje u predmetima nije bilo usklađeno sa javnim istupima političara o otkrivenim pojedincima.¹⁷

Učestali pritisci koje, uglavnom posredstvom medija, na sudije vrše nosioci najviših državnih funkcija ne jenjavaju ni nakon što je 2016. godine Vlada usvojila Zaključak o usvajanju Kodeksa ponašanja članova Vlade o granicama dozvoljenosti komentiranja sudskih odluka i postupaka, kao ni nakon što

je 2017. godine Skupština usvojila Kodeks ponašanja narodnih poslanika o granicama dozvoljenosti komentaranja sudskih odluka i postupaka.

Broj dodeljenih predsedničkih pomilovanja u Srbiji ne utiče na nezavisnost pravosuđa. Sadržina pomilovanja u Srbiji je postavljena dosta široko i obuhvata oslobođenje od krivičnog gonjenja, potpuno ili delimično oslobođenje od izvršenja kazne, zamenu izrečene kazne blažom ili uslovnom osudom, davanje rehabilitacije, određivanje kraćeg trajanja pravnih posledica osude, ukidanje pojedine ili svih pravnih posledica osude, ukidanje ili određivanje kraćeg trajanja određenih mera bezbednosti. Prema podacima Generalnog sekretarijata predsednika Republike iz novembra 2018. godine, za vreme trajanja svoja dva mandata (jul 2004 - maj 2012) predsednik Boris Tadić dao je 150 pomilovanja, predsednik Nikolić (maj 2012 - maj 2017) dao je 104 pomilovanja, dok je tokom prvih 18 meseci svog mandata predsednik Vučić dao 3 pomilovanja.

Iako broj datih pomilovanja nije veliki i nije

percipiran kao opasnost za nezavisnost sudstva, **postupak davanja pomilovanja nije javan** - predsednik pomilovanje daje u formi odluke, za koje ne postoji obaveza objavljivanja u Službenom glasniku.

Važećim Ustavom predviđeno je da je sudijska funkcija stalna, a da se, izuzetno, lice koje se prvi put bira za sudiju bira na tri godine. Već je bilo reči o tome da je Nacrtom ustavnih amandmana, u odredbama koje se odnose na stalnost sudijske funkcije, ukinut trogodišnji “probni” period pri prvom izboru na sudijsku funkciju, a time i neposredni izbor bilo kog sudije od strane Narodne skupštine.

Razrešenje, kao jedan od razloga za prestanak sudijske funkcije, detaljnije je obrađeno Zakonom o sudijama, koji predviđa da se sudija razrešava kad je osuđen za krivično delo na безусловnu kaznu zatvora od najmanje šest meseci ili za kažnjivo delo koje ga čini nedostojnim sudijske funkcije, kad nestručno vrši funkciju ili zbog učinjenog teškog disciplinskog prekršaja. Precizirano je da se nestručnim smatra nedovoljno uspešno vršenje sudijske funkcije, ako sudija dobije ocenu “ne zado-

voljava”, shodno kriterijumima i merilima za vrednovanje rada sudija.

Inicijativu za razrešenje sudije može podneti svako lice. Postupak za razrešenje pokreće Visoki savet sudstva i to *ex officio* ili na predlog predsednika suda, predsednika višeg suda, predsednika Vrhovnog kasacionog suda, organa nadležnih za vrednovanje rada sudije i Disciplinske komisije. U postupku pred VSS utvrđuju se činjenice i odlučuje se u postupku zatvorenom za javnost. Sudija o čijem se razrešenju rešava mora biti obavešten o razlozima zbog kojih se postupak vodi, može se upoznati sa predmetom, a svoje navode može usmeno da izloži pred Visokim savetom sudstva. Protiv pravnosnažne odluke Visokog saveta sudstva o prestanku funkcije, sudija ima pravo žalbe Ustavnom sudu.

Nacrtom ustavnih amandmana razlozi za razrešenje biće inkorporirani u tekst Ustava. Razlog za **nestručnost, naime, tekst amandmana ne precizira u meri koja bi u potpunosti onemogućila odgovornost za greške, odluke u konkret-**

nim predmetima i druge slučajeve koji potencijalno mogu dovesti do zloupotreba.

Zakonodavni okvir predviđa da se predmeti sudijama dodeljuju kroz nepristrasan sistem koji sprečava sudije da sami biraju predmete. Zakon o sudijama uređuje raspodelu predmeta slučajem, tako da sudija predmete prima prema redosledu nezavisnom od ličnosti stranaka i okolnosti pravne stvari. Sudiji se predmeti poveravaju na osnovu rasporeda poslova u sudu, u skladu sa sudskim poslovníkom, prema redosledu unapred utvrđenim za svaku kalendarsku godinu, isključivo na osnovu oznake i broja predmeta. O svakom odstupanju od redosleda prijema predmeta, predsednik suda je obavezan da pismeno obavesti predsednika neposredno višeg suda.

Razlozi i postupak za izuzeće sudija precizno su utvrđeni procesnim zakonima¹⁸. **Do izuzeća sudije, po zakonu, može doći isključivo onda kada postoje opravdani razlozi za sumnju da će sudija u konkretnom postupku biti pristrasan.**

Međutim, u jednoj parnici koja se vodila

pod budnim okom javnosti¹⁹, predsednik suda po hitnom postupku izuzeo je postupajućeg sudiju zbog odugovlačenja predmeta, iako nijednim članom Zakona o parničnom postupku nije predviđena mogućnost izuzeća sudije iz razloga neažurnosti. Nakon ovog slučaja, postalo je jasno da pravila o “prirodnom sudiji” po potrebi mogu biti zaobiđena.

Republički javni tužilac

Ustavom Srbije predviđeno je da se Republički javni tužilac bira na period od šest godina, i može biti ponovo biran. Zakonom o javnom tužilaštvu precizirano je da u slučaju da Republički javni tužilac ne bude ponovo izabran na istu funkciju nakon što mu mandat istekne ili bude okončan na njegov lični zahtev, obavezno se bira za zamenika Republičkog javnog tužioca.

Nacrtom amandmana na Ustav Srbije predviđeno je da će Vrhovni (Republički) javni tužilac imati i dalje šestogodišnji mandat, s tim da **neće**

moći ponovo da bude biran na istu funkciju.

Zakonom o javnom tužilaštvu propisani su opšti i posebni uslovi koje je neophodno da ispunjava kandidat za funkciju Republičkog javnog tužioca. Radi se o uslovima stečenog obrazovanja, kvalifikacija, dostojnosti i godina radnog iskustva. **Trenutnu Republičku javnu tužiteljku smena vlasti 2012. godine dočekala je na polovini prvog mandata. Iako je do tada bila prisutna u medijima, nakon što je reizabrana 2015. godine u potpunosti se povukla, što u javnosti stvara sliku kadra nespremnog da eventualno oponira vlastima, pogotovo ukoliko se ima u vidu brojnost afera u koje je u tom periodu bilo uključeno javno tužilaštvo (npr. slučajevi Savamala i Helikopter).**²⁰

Samostalnost tužilaca

Razlozi za razrešenje tužilaca, predviđeni Zakonom o javnom tužilaštvu, u potpunosti odgovaraju onima koje Zakon o sudijama predviđa za sudije. I u slučaju javnih tužilaca, razlozi za razre-

šenje biće regulisani na nivou Ustava. Kao i sudije, i tužioci uživaju imunitet, odnosno ne mogu biti pozvani na odgovornost za izraženo mišljenje u vršenju svoje funkcije.

U cilju jačanja samostalnosti tužilaca i smanjenja političkih uticaja na nosioce javnotužilačke funkcije, izvršene su izmene Poslovnika Državnog veća tužilaca 2017. godine kojima je omogućeno da zamenik predsednika veća u propisanim slučajevima postupa kao **poverenik za samostalnost** javnog tužilaštva. Odlukom Državnog veća tužilaca od 7. aprila 2017. godine poverenik za samostalnost može preduzimati mere preventivnog karaktera u cilju jačanja samostalnosti i institucionalnog integriteta javnog tužilaštva i zaštite i jačanja samostalnosti i profesionalnog integriteta nosilaca javnotužilačke funkcije. U svojoj dosadašnjoj praksi, Poverenik za samostalnost utvrdio je postojanje pritiska na tužioca u dva slučaja²¹.

— 19

Savet za borbu protiv korupcije Vlade Republike Srbije, Izveštaj o stanju u pravosuđu br. 021-00-3296/2016 od 22.03.2016. godine, Slučajevi gospodina Andreja Vučića, str. 16

— 20

Istinomer, *Kako je začutala Zagorka Dolovac*, 10.05.2018. <https://www.istinomer.rs/clanak/2327/Kako-je-zacutala-Zagorka-Dolovac>

— 21

<http://www.dvt.jt.rs/poverenik-za-samostalnost/>

Odgovornost

Podnošenje disciplinske prijave na rad sudija i tužilaca u Srbiji omogućeno je, na osnovu zakona, svakom licu. Međutim, ni sudovi ni tužilaštva postupak podnošenja pritužbi nisu učinili dovoljno transparentnim. Na osnovu istraživanja otvorenosti pravosudnih organa u Srbiji, utvrđeno je da nijedan od sudova obuhvaćenih istraživanjem nije na svom sajtu objavio uputstvo za podnošenje pritužbi na rad sudija i zaposlenih u sudu²².

Pravni okvir za utvrđivanje disciplinske odgovornosti kako sudija tako i tužilaca, u velikoj meri je usklađen sa međunarodnim standardima²³.

Disciplinska odgovornost sudija u Srbiji regulisana je Zakonom o sudijama i Zakonom o Visokom savetu sudstva, kao i Pravilnikom o postupku za utvrđivanje disciplinske odgovornosti sudija i

predsednika sudova koji je VSS usvojio 2014. godine. Pored toga, VSS je usvojio Etički kodeks koji propisuje načela i pravila ponašanja sudija na koja se oslanja Zakon o sudijama u propisivanju disciplinskih prekršaja. Visoki savet sudstva usvojio je septembra 2018. Poslovnik o radu Etičkog odbora, tela zaduženog za nadzor nad primenom Etičkog kodeksa.

Pravni okvir koji uređuje disciplinsku odgovornost tužilaca oslanja se na Zakon o javnom tužilaštvu, Zakon o Državnom veću tužilaca kao i na Pravilnik o disciplinskom postupku i disciplinskoj odgovornosti javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca. Dodatno, Etički kodeks javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Republike Srbije (2012) i Etički kodeks članova Državnog veća tužilaca (2014) usvojeni su sa svrhom uspostavljanja standarda profesionalne etike nosilaca javnotužilačkih funkcija odnosno članova Državnog veća tužilaca.

Kao i Visoki saveta sudstva, Državno veće tužilaca ima svoje disciplinske organe, a sličan je i princip podnošenja prijave i vođenja postupka.

— 22
CRTA, *Analiza otvorenosti pravosudnih organa u Srbiji i regionu u 2017. godini*, CRTA, 2018.

— 23
Papić, Tatjana Pravo i praksa disciplinske odgovornosti sudija u Srbiji, OEBS, 2016, str. 40 <https://www.osce.org/st/mission-to-serbia/263896?download=true>

U oba slučaja, Disciplinski tužilac postupao po prijavi i, u slučaju da je smatra osnovanom, podnosi Disciplinskoj komisiji predlog za vođenje postupka protiv javnog tužioca ili njegovog zamenika. Na odluku disciplinskog tužioca da odbaci “očigledno neosnovanu” prijavu ne postoji mogućnost ulaganja pravnog leka. Disciplinski postupak vodi Disciplinska komisija. Ovaj postupak je hitan i zatvoren za javnost, izuzev ukoliko tužilac ili zamenik čija se disciplinska odgovornost utvrđuje ne zahteva da bude javan. Vođenje postupka zastareva u roku od dve godine. Sankcije koje mogu da se izreknu jesu javna opomena, umanjnjenje plate do 50%, ne duže od jedne godine, i zabrana napredovanja u trajanju od tri godine. Navedene disciplinske sankcije izriče Disciplinska komisija.

U slučaju težeg disciplinskog prekršaja može da dođe do razrešenja sudije ili tužioca. **Dok u slučaju postojanja težeg disciplinskog prekršaja u slučaju sudija odluku o razrešenju donosi Visoki savet sudstva, organ koji donosi odluku u slučaju razrešenja tužilaca javnih tužilaca je Narodna**

skupština koja ih, u skladu sa Ustavom, bira i kojoj su odgovorni.

Naime, Ustavom je predviđeno da javni tužioc i odgovaraju za rad javnog tužilaštva i za svoj rad Republičkom javnom tužiocu i Narodnoj skupštini, a niži javni tužioc i neposredno višem javnom tužiocu.

Paralelizam odgovornosti višem tužiocu i Narodnoj skupštini kritikovala je u Mišljenju o Ustavu Srbije i Venecijanska komisija koja je navela da ovakvo rešenje zabrinjavajuće te da nameće pomisao o političkom uplitanju u tužilaštvo.

Amandmanima na Ustav predviđena je **promena i odredaba** koje se tiču izbora javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca koji se prvi put biraju, ali i onih **koje se tiču odgovornosti javnih tužilaca**. U skladu sa predloženim ustavnim promenama, Vrhovni javni tužilac biće jedini koji je za rad tužilaštva i svoj rad odgovora Narodnoj skupštini (ali ne i za postupanje u pojedinom predmetu), dok će javni tužioc i odgovarati za rad javnog tužilaštva i za svoj rad Vrhovnom javnom tužiocu Srbije, a niži javni tužioc i neposredno višem javnom tužiocu. O razrešenju jav-

nih tužilaca odlučivaće Visoki savet tužilaca.

Prema Izveštaju o radu Državnog veća tužilaca za 2017. godinu, u toj godini Disciplinski tužilac je imao u radu ukupno 179 predmeta, dok se u 2016. radilo o broju od 197 predmeta.

Podnosioci disciplinskih prijava najčešće su bili građani, a u jednom slučaju je prijavu podneo ministar pravde. Disciplinski tužilac je u izveštajnom periodu Disciplinskoj komisiji DVT dostavio 3 predloga za vođenje disciplinskog postupka i to u sva tri slučaja po disciplinskim prijavama podnetim od strane javnih tužilaca protiv svojih zamenika javnih tužilaca. U ovom dokumentu nije naveden ishod postupanja Komisije po dostavljenim predlozima²⁴.

Statistika disciplinskih postupaka vođenih pred Disciplinskom komisijom Visokog saveta sudstva za 2017. godinu govori da je Disciplinska komisija VSS u toku 2017. godine rešila 13 predmeta i izrekla 8 disciplinskih mera – 4 opomene i 5 sankcija umanjnjenja plate. Odugovlačenje postupka i neblagovremena izrada odluka najčešći su disciplinski prekršaji²⁵.

Imovina i prihodi sudija i tužilaca moraju biti

transparentni pa su oni dužni da ih redovno prijavljuju Agenciji za borbu protiv korupcije. Imovinske karte nosilaca pravosudnih funkcija dostupne su u online registru Agencije. Agencija vrši kontrolu imovine i prihoda redovno – na osnovu uzorka i vanredno, kada postoji sumnja da nisu prijavljeni tačni i potpuni podaci. Nakon provere Izveštaja o imovini i prihodima za 2017. godinu, Agencija je povelala postupke protiv 30 sudija²⁶.

Presude se u Srbiji donose u ime naroda u postupcima iz kojih javnost može samo izuzetno biti izuzeta. Međutim, presude sudova opšte i posebne nadležnosti u Srbiji ne objavljuju se na internet stranama sudova, niti se objavljuju zapisnici sa suđenja. Jedini sud koji redovno objavljuje svoje odluke na internet strani je Vrhovni kasacioni sud. Praksa Upravnog suda takođe je dostupna na internet strani ovog suda, ali u ograničenom broju predmeta (uglavnom onih koji se tiču zaštite izbornog prava).

Sporadično, apelacioni sudovi u Novom Sadu i Beogradu objavljuju odabrane presude značajne za pojedine pravne oblasti ili za razvoj sudske prakse.

— 24

Izveštaj o radu Državnog veća tužilaca za 2017, http://www.dvt.jt.rs/wp-content/uploads/2018/03/IZVESTAJ-O-RADU-ZA-2017_V5.pdf

— 25

Izveštaj o radu Disciplinske komisije Visokog saveta sudstva za 2017. <https://vss.sud.rs/sites/default/files/attachments/izvestaj%20o%20radu%20disciplinske%20komisije%20VSS%20za%202017%20godinu.pdf>

— 26

Izveštaj o radu Agencije za borbu protiv korupcije za 2017. godinu <http://www.acas.rs/wp-content/uploads/2018/03/Izvestaj-o-raduz-2017.pdf>

Pored toga, pojedini sudovi u pdf formatu objavljuju biltene u kojima su sadržane sentence i pravna shvatanja iz izabranih presuda. Tokom 2018. godine, Osnovni sud u Novom Sadu pokrenuo je elektronski bilten u kome je u pretraživom formatu moguće naći odabrane sentence i pravna shvatanja ovog suda²⁷.

Kako bi se sprečilo diskreciono postupanje tužilaca i samostalno preduzimanje radnji kojima se ograničavaju ljudska prava, Zakonikom o krivičnom postupku predviđeno je da radnje kao što su pretres ili pritvor, podležu prethodnom odobrenju suda.

Naime, pretresanje stana i drugih prostorija ili lica se preduzima na osnovu naredbe suda, na predlog javnog tužioca. Pretresanje se izuzetno može preduzeti i bez naredbe, pod uslovima tak-sativno nabrojanim Zakonikom o krivičnom postupku. U tom slučaju, javni tužilac ili ovlašćena službena lica policije koja su preduzela pretresanje bez naredbe dužna su da o tome odmah podnesu izveštaj sudiji za prethodni postupak koji ceni da li su bili ispunjeni uslovi za pretresanje.

O određivanju pritvora odlučuje sud na predlog javnog tužioca, a posle potvrđivanja optužnice i po službenoj dužnosti. Pritvor u istrazi može se odrediti, produžiti ili ukinuti rešenjem sudije za prethodni postupak ili veća a od predaje optužnice sudu pa do upućivanja okrivljenog na izdržavanje krivične sankcije, pritvor se može odrediti, produžiti ili ukinuti rešenjem veća.

Republičko javno tužilaštvo obavezno je da jednom godišnje dostavlja Narodnoj skupštini izveštaj o radu svih javnih tužilaštava u zemlji. Skupštinski odbor nadležan za pravosuđe razmatrao je 10.maja 2018. godine izveštaj za 2017. godinu.

Stručnost i kompetentnost

Uslove i postupak izbora sudija, kako onih koji se biraju prvi put tako i onih koji se biraju na stalnu precizno reguliše Zakon o sudijama. Na sličan način, uslove i postupak za izbor javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca propisuje Zakon o javnom tužilaštvu.

Oba zakona o detaljnije regulišu uslove i postupak izbora sudija odnosno tužilaca i zamenika javnih tužilaca. Opšti uslovi za izbor pretpostavljaju da na ove pravosudne funkcije mogu biti izabrani državljani Republike Srbije koji ispunjavaju opšte uslove za rad u državnim organima, koji su završili pravni fakultet, položili pravosudni ispit i dostojni su funkcije na koju se biraju. Pojmovi stručnosti, osposobljenosti i dostojnosti definisani istim zakonima.

Posebni uslovi za izbor na pravosudnu funkciju postavljeni su u zavisnosti od toga da li kandidat konkuriše za izbor u osnovnom, višem, apelacionom sudu odnosno tužilaštvu ili tužilaštvu posebne nadležnosti i odnose se na godine radnog iskustva u pravnoj struci nakon položenog pravosudnog ispita.

Stručnost i osposobljenost kandidata koji se prvi put biraju na funkciju proverava se na ispitu koji organizuju Visoki savet sudstva odnosno Državno veće tužilaca, koji istovremeno propisuju i način i program polaganja ispita. Izuzetno, kandidati koji se prvi put biraju a završili su obuku na Pravosudnoj akademiji nemaju obavezu polaganja ispita pravosudnih saveta, već se procena njihove stručnosti i osposobljenosti procenjuje na osnovu završne ocene na početnoj obuci Pravosudne akademije.

Imajući u vidu činjenicu da se u Srbiji sudije koje se prvi put biraju na funkciju biraju na trogodišnji mandat, izbor u na stalnu funkciju predstavlja svojevrsnu vrstu napredovanja za koju su uslovi i postupak detaljnije opisani u okviru prethodnog poglavlja.

Nakon izbora na stalnu funkciju, sudija može napredovati izborom u drugi ili viši sud. Napredovanje se ostvaruje tako što se kandidat prijavljuje na konkurs za izbor koji oglašava Visoki savet sudstva koji je ujedno i nadležan da donese odluku o izboru, pribavljajući prethodno podatke i mišljenja sednice svih sudija suda iz koga potiče kandidat, kao i mišljenje sednice svih sudija neposredno višeg suda, u koje kandidat ima pravo uvida pre izbora.

Uslovi za napredovanje kandidata istovetni su uslovima za prvi izbor sudije ili izbor sudije na stalnu funkciju – i to su uslovi stručnosti, osposobljenosti i dostojnosti kandidata.

Prilikom donošenja svoje odluke o napredovanju (odnosno izboru sudije u drugi ili viši sud) Visoki savet sudstva uzima u obzir ocenu koju je sudija dobio u postupku vrednovanja rada sudije. Pravilnikom o kriterijumima, merilima, postupku i organima za vrednovanje rada sudije i predsednika sudova, koji je Visoki savet sudstva usvojio 2014. godine, redovno vrednovanje rada sudije sprovodi jednom u tri godine za sudije na stalnoj funkciji, od-

nosno jednom godišnje za sudije koji su prvi put birane. Pri izboru sudije u viši sud rad sudije može biti i vanredno vrednovan.

Pomenutim Pravilnikom detaljno su uređeni kvalitativni i kvantitativni kriterijumi za vrednovanje rada sudija.

Postupak vrednovanja sprovode Komisije Visokog saveta sudstva. Visoki savet sudstva donosi i Smernice za rad komisija za sprovođenje vrednovanja i utvrđivanje ocene rada sudija i predsednika sudova, kojima se preciziraju i na praktičnim primerima objašnjavaju pravila propisana Pravilnikom o kriterijumima.

Na odluku o vrednovanju rada sudije je moguće podneti prigovor tročlanoj komisiji koju VSS imenuje iz reda sudija Vrhovnog kasacionog suda, a protiv odluke ove komisije mogu voditi upravni spor.

Državno veće tužilaca odlučuje i o napredovanju zamenika javnih tužilaca, odnosno, o izboru zamenika javnih tužilaca koji su na stalnoj funkciji u drugo ili više javno tužilaštvo.

Ipak, Državno veće tužilaca zadržava mogućnost da bez postupka izbora postavi vršioca funkcije javnog tužioca, do stupanja novog javnog tužioca na funkciju. Prema podacima Državnog veća tužilaca, javnim tužilaštvima trenutno rukovodi 15 vršilaca funkcija javnog tužioca.

Iako postoji solidan zakonski okvir za sprovođenje izbora i napredovanja sudija i tužilaca, **razlog za zabrinutost je nedovoljna transparentnost ovih postupaka.** Naime, u periodu januar – oktobar 2018. godine Visoki savet sudstva je održao četiri sednice na kojima su birane sudije Vrhovnog kasacionog suda, sva četiri apelaciona suda, Upravnog suda, 17 viših sudova, kao i 10 osnovnih sudova. Javnost je o svemu ovome obavestena tek kada su sudije izabrane, ali bez ikakvih dodatnih informacija o prijavljenim kandidatima, njihovim biografijama, dosadašnjim postignućima i razlozima koji su opredelili članove Visokog saveta sudstva da izaberu određene kandidate.²⁸

Slična je situacija i sa izborom tužilaca, koji u procesu vrednovanja prolaze i kroz usmeni raz-

govor sa komisijom Državnog veća tužilaca²⁹ koji u značajnoj meri može uticati na ukupnu ocenu koju dobija kandidat, što komisiji daje veliku diskrecionu moć prilikom konačnog vrednovanja.³⁰

Obrazovna institucija koja je specijalizovana za obuku sudija, tužilaca, kandidata za sudije i tužioce i drugih pravnika zaposlenih u pravosuđu (sudijskih i tužilačkih pripravnika, pomoćnika i sudskog i tužilačkog osoblja) je Pravosudna akademija čiji su položaj i rad regulisani Zakonom o Pravosudnoj akademiji.

Cilj osnivanja Akademije je doprinos profesionalnom, nezavisnom, nepristrasnom i efikasnom obavljanju sudijske i tužilačke funkcije i stručnom i efikasnom obavljanju poslova sudskog i tužilačkog osoblja.

Programi obuke koje sprovodi Akademija su početni program obuke i stalne obuke.

Pokušaji da se završena početna obuka na Pravosudnoj akademiji postavi kao presudan uslov za vrednovanje stručnosti i osposobljenosti prilikom predlaganja kandidata za prvi izbor za

— 28

Istinomer, *Izbor sudija daleko od javnosti*, 13.10.2018. <https://www.istinomer.rs/clanak/2466/Izbor-sudija-daleko-od-javnosti>

— 29

Sudije prolaze kroz usmene razgovore ispred komisije Visokog saveta sudstva.

— 30

Danas, *Netransparentan izbor tužilaca olakšava zataškavanje afera* <https://www.danas.rs/dijalog/licni-stavovi/netransparentan-izbor-tuzilaca-olaksava-zataskavanje-afera/>

sudiju i za zamenika javnog tužioca, odnosno da se Pravosudna akademija uspostavi kao institucija kroz čiju početnu obuku kandidati moraju proći ukoliko pretenduju na mesto sudije ili zamenika javnog tužioca, postojali su u Zakonu o Pravosudnoj akademiji iz 2009, odnosno zakonima o izmenama i dopunama Zakona o javnom tužilaštvu i Zakona o sudijama iz 2013. godine. **Ustavni sud utvrdio je da se relevantnim odredbama pomenutih zakona povređuje ustavno načelo jednakosti svih pred Ustavom i zakonom, kao i Ustavom utvrđena funkcija Visokog saveta sudstva i Državnog veća tužilaca da, kao nezavisni i samostalni organi, između ostalog, predlažu kandidate za prvi izbor za sudiju, odnosno zamenika javnog tužioca**³¹.

Iz tog razloga, kako bi se Akademiji obezbedila takva uloga, bilo je neophodno da se, kao obavezni uslov za pristupanje pravosudnim funkcijama, obavezan završetak obuke na Pravosudnoj akademiji podigne na rang Ustava. **Nacrtom ustavnih amandmana u oblasti pravosuđa Pravosudna akademija predviđena je kao ustavna kategori-**

ja, a završena početna obuka u ovoj instituciji kao obavezan uslov za pristupanje sudijskoj odnosno funkciji zamenika javnog tužioca.

Imajući u vidu da ustavne reforme namegnuju Pravosudnoj akademiji ulogu jedinog „čuvara ulaza“ u pravosuđe, stručna javnost ukazala je na opasnost da se uticaj na izbor sudija i tužilaca, iz Narodne skupštine izmesti u Pravosudnu akademiju koja će vršiti prethodnu selekciju nosilaca pravosudnih funkcija čime će Visoki savet sudstva i Državno veće tužilaca prilikom izbora sudija praktično biti vezani prethodnim izborom polaznika od strane Akademije.

Ocenjujući Nacrt amandmana, Venecijanska komisija nije izrazila negativan stav o Akademiji kao jedinom načinu ulaska u pravosuđe, ali je ukazala na potrebu da se ojača kapacitet i profesionalizam sudijske i tužilačke obuke, kao i da bi bilo preporučljivo zaštititi Akademiju od mogućeg neprimerenog uticaja³². Nacrtom amandmana Pravosudna akademija definisana je kao samostalna, ali sa upravljačkim organima koji odražavaju sastav

Visokog saveta sudstva i Visokog saveta tužilaca. **Imajući u vidu predloženi sastav dva pravosudna saveta, jasno je da će u organima upravljanja Akademije većinu imati predstavnici zakonodavne i izvršne vlasti u odnosu na predstavnike sudstva i tužilaštva (11:9 glasova).** Sastav organa upravljanja ključan je ukoliko se zna da upravo on imenuje Programski savet, koji imenuje članove komisije za prijemni ispit.

— 31

Saopštenje Ustavnog suda povodom odluke o Zakonu o pravosudnoj akademiji <http://www.ustavni.sud.rs/page/view/sr-Latn-CS/88-101957/saopstenje-povodom-odluke-ustavnog-suda-o-zakonu-o-pravosudnoj-akademiji>

— 32

Mišljenje Venecijanske komisije br. 921 / 2018 o Nacrtu amandmana na ustavne odredbe o pravosuđu, 25.06.2018, stav 40.

Efikasnost pravosudnog sistema

Sa 2586 sudija koji efektivno obavljaju svoju funkciju, Srbija spada u evropske zemlje sa najvećim brojem sudija na 100.000 stanovnika. Uprkos tome, broj nerešenih predmeta u srpskom pravosuđu je izuzetno visok. Krajem 2017. godine u radu je bilo ukupno 1.9 miliona predmeta.³³ To svakako predstavlja značajan pomak u odnosu na 2015. godinu kada je bilo preko 2.8 miliona nerešenih predmeta, ali je činjenica da je do ove razlike došlo prvenstveno usled smanjenja broja izvršnih predmeta koji su rešeni ili prešli u nadležnost javnih izvršitelja početkom primene novog Zakona o izvršenju i obezbeđenju. Ukoliko se, međutim, izuzmu izvršni

predmeti u pretežno sudećim materijama broj nerešenih predmeta i dalje raste i krajem 2017. godine iznosio je 1.1 miliona predmeta.

U okviru reforme pravosuđa koja je sprovedena nakon donošenja Ustava 2006. godine, 1. januara 2010. godine počeo je da se primenjuje Zakon o sedištim i područjima sudova i javnih tužilaštava, kojim je broj sudova i javnih tužilaštava u državi drastično smanjen. Mreža prvostepenih sudova opšte nadležnosti koji snose najveći teret sudjenja u zemlji, svela se sa 138 na 34 osnovna suda.

Racionalizacija sudske mreže donekle je izvršena usvajanjem novog Zakona o sedištim i područjima sudova i javnih tužilaštava koji se primenjuje od 2014. godine. Danas mrežu sudova čine sudovi opšte nadležnosti - osnovni sudovi (66), viši sudovi (25), apelacioni sudovi (4) i Vrhovni kasacioni sud i sudovi posebne nadležnosti - privredni sudovi (16), Privredni apelacioni sud, prekršajni sudovi (44), Prekršajni apelacioni sud i Upravni sud. Mrežu javnih tužilaštava čine Republičko javno tužilaštvo, 4 apelaciona javna tužilaštva (Beograd,

— 33

Vrhovni kasacioni sud,
Izveštaj o radu svih sudova
u Republici Srbiji u 2017.
godini [https://www.vk.sud.rs/
sites/default/files/attachments/
Sudovi.pdf](https://www.vk.sud.rs/sites/default/files/attachments/Sudovi.pdf)

Novi Sad, Niš i Kragujevac), 25 viših javnih tužilaštava, 58 osnovnih javnih tužilaštava i 3 tužilaštva posebne nadležnosti (Tužilaštvo za organizovani kriminal, Tužilaštvo za visokotehnološki kriminal i Tužilaštvo za ratne zločine).

Osnovni razlog za reorganizaciju mreže bila je nejednaka opterećenost različitih sudova. Međutim, i posle četiri godine primene ovog Zakona, jasno je da neujednačena opterećenost sudija ostaje veliki problem. **Izveštajem Vrhovnog kasacionog suda o radu sudova u 2017. godini utvrđeno je da se prosečan priliv predmeta po sudiji kod osnovnih sudova se kreće od 39,14 do 287,68 što znači da najopterećeniji sud ima i do 7,35 puta više predmeta po sudiji od suda koji je najmanje opterećen**, odnosno koji ima najmanji prosečni priliv predmeta po sudiji. U vreme donošenja zakona najopterećenije sudije imale su 5.73 puta više predmeta od najmanje opterećenih kolega.

Upotreba informacionih tehnologija prilikom dodele predmeta u sudovima u Srbiji, koja bi trebalo značajno da doprinese efikasnosti pra-

vosuđa, još uvek je u povoju. Sudovi sporadično uspostavljaju napredne sisteme upravljanja predmetima koji im omogućavaju blagovremeno obaveštavanje o nastupanju izvršnosti ili zastarelosti u pojedinim predmetima.

Istraživanjem otvorenosti pravosudnih organa u Srbiji utvrđeno je da veliki broj sudova nema uopšte ili nema funkcionalnu veb stranu, a situacija sa tužilaštvima je još kritičnija³⁴. Ministarstvo pravde najavljuje skoro pokretanje platforme e-sudovi koji će omogućiti potpunu elektronsku razmenu podataka, kao i da stranke praktično više neće morati da dolaze u sudove, međutim, u ovom trenutku, Upravni sud jedini je organ kome se podnesi mogu dostavljati elektronskim putem.

Posredstvom portala sudova Srbije, građanima je omogućeno praćenje toka predmeta u svim sudovima u Srbiji, unošenjem broja predmeta za koji se interesuju i nadležnog suda.

Pravni okvir za alternativno rešavanje sporova U Srbiji obuhvata Zakon o posredovanju u rešavanju sporova i Zakon o mirnom rešavanju radnih sporova.

Zakonom o posredovanju u rešavanju sporova, usvojenim 2014. godine stvoreni su uslovi za početak primene medijacije kao alternativnog načina rešavanja sporova.

Izveštajem o sprovođenju Akcionog plana za Poglavlje 23 Ministarstvo pravde izveštava veliki broj aktivnosti sprovedenih u cilju povećanja udela posredovanja (medijacije) u rešavanju sudskih sporova. Ipak, najveći broj tih aktivnosti i dalje se svodi na obuku i registraciju medijatora kao i na promociju medijacije, dok je stvarni udeo ovog načina rešavanja sporova u praksi i dalje izuzetno mali. Naime, prema podacima koje je iznelo Ministarstvo pravde, na osnovu godišnjih izveštaja o radu medijatora za 2017. godinu evidentirano je 619 zaključenih sporazuma o pristupanju posredovanju u rešavanju sporova, što je tri puta više nego tokom 2016. godine, ali je i dalje reč o izuzetno malom broju medijacija nasuprot broju sudskih postupaka. Dodatno, još jedan pokazatelj izuzetno malog broja sporova koji se rešavaju posredovanjem je i podatak da se samo 131 posrednik, odnosno 22 odsto od ukupnog broja

registrovanih, izjasnio da je u toku 2017. godine posredovao u rešavanju sporova³⁵.

U skupštinsku proceduru 9. novembra 2018. godine ušao je Predlog zakona o izmenama i dopunama Zakona o sudskim taksama³⁶, čija je primena planirana od 1. januara 2019. godine, a koji će omogućiti primenu odredbe da se stranke koje se do zaključenja prvog ročišta opredele za posredovanje u rešavanju spora oslobode plaćanja sudskih taksi. Ova izmena zakona trebalo bi da doprinese zainteresovanosti stranaka da svoje sporove rešavaju mirnim putem.

Zakon o mirnom rešavanju radnih sporova usvojen je 2004. godine a poslednji put je noveliran juna 2018. godine. Poslednjim izmenama i dopunama prošireno je polje primene ovog Zakona kako bi se veći broj ove vrste sporova mogao rešiti pred Republičkom agencijom za mirno rešavanje radnih sporova i time rasteretili sudovi. Broj sporova koji se rešavaju pred Agencijom iz godine u godinu raste, ali je udeo radnih sporova koji se rešavaju mirnim putem i dalje gotovo zanemarljiv. Naime, prema podacima

— 34
CRTA, Analiza otvorenosti pravosudnih organa u Srbiji i regionu u 2017. godini, CRTA 2018 <http://crt.rs/wp-content/uploads/2018/10/Otvorenost-pravosudnih-organa-u-Srbiji-i-regionu-u-2017.godini.pdf>

— 35
<https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/051118/051118-vest5.html>

— 36
Predlog zakona o izmenama i dopunama Zakona o sudskim taksama http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/predlozi_zakona/2018/3456-18.pdf

Agencije, tokom 2017. godine pred ovom organizacijom pokrenuto je 1046³⁷ sporova, što je tek četrdeseti deo ukupnog broja radnih sporova, imajući u vidu da je u istom periodu pred sudovima opšte nadležnosti pokrenuto više od 40.000 radnih sporova.

Ujednačavanje sudske prakse

Kao najviši sud u zemlji, Vrhovni kasacioni sud obezbeđuje jedinstvenu sudsku primenu prava i jednakost stranaka u sudskim postupcima, razmatra primenu zakona i drugih propisa, kao i rad sudova, ostvarujući tako svoju zakonom određenu nadležnost izvan suđenja. Odluke Vrhovnog kasacionog suda nisu izvor prava, ali imaju veliku ulogu u ujednačavanju sudske prakse i deluju posebno snagom autoriteta najviše sudske instance. Takođe, Zakonom je predviđeno da apelacioni sudovi održavaju zajedničke sednice i obaveštavaju Vrhovni kasacioni sud o spornim pitanjima od značaja za funkcionisanje sudova i ujednačavanje sudske prakse. U tom cilju krajem 2017. godine usvojen je

sporazum predsednika apelacionih sudova o organizaciji, mestu i vremenu održavanja zajedničkih sednica apelacionih sudova u periodu od 2018. do 2020. godine. Sudskim poslovnikom predviđeno je i da sudovima s većim brojem sudija, radi ujednačavanja sudske prakse postoje odeljenja sudske prakse, koja prate i proučavaju praksu sudova i međunarodnih sudskih organa i obaveštavaju sudije o pravnim shvatanjima sudova.

Ipak, neujednačena sudska praksa, čiji se uzroci najčešće prepoznaju u inflaciji i neusklađenosti propisa, još je jedan od velikih problema srpskog pravosuđa. Poznat je primer policajaca koji su tužili državu za neplaćeni prekovremeni i noćni rad između 2003. i 2006, i koji su na teritoriji apelacionih sudova u Kragujevcu, Nišu ili Novom Sadu dobijali sporove, dok je isto činjenično stanje u Beogradu cenjeno drugačije³⁸.

Nije sporno da usled nekonzistentne sudske prakse u Srbiji postoji određeni stepen pravne nesigurnosti, zbog čega je, po mišljenju Venecijanske komisije, potrebno da sam i Ustav da jasan signal

o važnosti obezbeđivanja dosledne sudske prakse.

Treba, međutim, imati u vidu da je još u procesu pripreme Nacrta stručna javnost upozoravala³⁹ na to da je Akcionim planom za sprovođenje Nacionalne strategije reforme pravosuđa za period 2013-2018. predviđeno uspostavljanje „sertifikacione komisije“ pri Vrhovnom kasacionom sudu koja se „bavi sertifikacijom presuda i tim putem ustanovljava sudsku praksu“ a u kojoj se pri tome „intenzivira uloga prijatelja suda – stručnjaka iz različitih oblasti, predstavnika advokature i profesure“, što bi vodilo tome da upravo ova komisija čiji sastav nije na osnovu ovog akta predvidiv i prevazilazi okvire struke u velikoj meri utiče na pravac donošenja sudskih odluka. Venecijanska komisija takođe je prepoznala ovu opasnost i ukazala na to da ovakav način obezbeđivanja jedinstvene primene prava daje razloga za zabrinutost, posebno u slučaju kada bi se harmonizacijom sudske prakse bavilo telo koje prevazilazi okvire pravosuđa.⁴⁰

Suđenje u razumnom roku

Usled sporosti sprovođenja pravde, Srbija je pred Evropskim sudom za ljudska prava izgubila brojne sporove koji su protiv nje vođeni zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku (36 presuda protiv Srbije po ovom osnovu do 2017. godine). Uzrok koji je doveo do toga da se pred Evropskim sudom za ljudska prava vodi veliki broj sporova bio je taj što izuzev ustavne žalbe, pravo na suđenje u razumnom roku gotovo nikako nije bilo štice u Republici Srbiji do 2013. godine. Tokom 2015. godine donet je Zakon o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku, a počeo je da se primenjuje 1. januara 2016. godine. Ovim Zakonom se u Srbiji po prvi put detaljno uređuje zaštita ovog prava, kako u krivičnom, parničnom i vanparničnom tako i u izvršnom ali i istražnom postupku i omogućuje se stranci da zaštitu prava na suđenje u razumnom roku potraži dok postupak i dalje traje - ulaganjem odgovarajućeg pravnog sredstva (prigovor, žalba) ali i zahtevom za pravično zadovoljenje. Zakon izričito ne de-

— 37
Informator o radu Republičke agencije za mirno rešavanje radnih sporova
<http://www.ramrrs.gov.rs/wp-content/uploads/2017/03/Informator-o-radu-DOC-jul.pdf>

— 38
<http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:691416-Ko-je-u-pravu-kadija-ili-sudija>

— 39
Majić, Miodrag
Šta se krije u novoj ustavnoj ambalaži?
<http://misamajic.com/2017/10/21/sta-se-krije-u-najnovijoj-ustavnoj-ambalazi/>

— 40
Takođe i Konsultativno veće evropskih sudija Saveta Evrope u svom mišljenju broj 20:
<https://rm.coe.int/opinion-no-20-2017-on-the-role-of-courts-with-respect-to-the-union-form-a/16807661e3>; Takođe i u mišljenju o amandmanima na Ustav RS: <https://rm.coe.int/opinion-of-the-bureau-of-the-ccje-on-serbia-of-4-may-2018/16807d51ab>, tačka 2

finiše razuman rok, već propisuje da će se, prilikom ocene osnovanosti pravnog sredstva uloženog radi zaštite prava na suđenje u razumnom roku, u obzir uzeti sve okolnosti slučaja (složenost i vrsta predmeta i sl.)

O umereno pozitivnim efektima primene ovog Zakona govori podatak da su postupci pred pravosudnim organima ranijih godina u prosequ trajali oko 400 dana, dok se nakon početka primene Zakona o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku taj broj spustio na 253 dana.⁴¹

— 41
RTS, *Šta je doneo zakon o suđenju u razumnom roku?*, <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/2763011/sta-je-doneo-zakon-o-sudjenju-u-razumnom-roku.html>

Izvori i literatura

Agencija za borbu protiv korupcije, *Izveštaj o radu Agencije za borbu protiv korupcije za 2017. godinu* <http://www.acas.rs/wp-content/uploads/2018/03/Izvestaj-o-raduz-a-2017.pdf>

Alumni klub pravosudne akademije, *Stavovi sudija i tužilaca o pravosuđu u Srbiji - Istraživanje, analiza i preporuke*, 2017, <https://bit.ly/2EHsnPr>

CRTA, *Analiza otvorenosti pravosudnih organa u Srbiji i regionu u 2017. godini*, CRTA, 2018.

Danas, *Netransparentan izbor tužilaca olakšava zataškavanje afera* <https://www.danas.rs/dijalog/licni-stavovi/netransparentan-izbor-tuzilaca-olaksava-zataskavanje-afera/>

Disciplinska komisija Visokog saveta sudstva, *Izveštaj o radu Disciplinske komisije Visokog saveta sudstva za 2017.* <https://vss.sud.rs/sites/default/files/attachments/izvestaj%20o%20radu%20disciplinske%20komisije%20VSS%20za%202017%20godinu.pdf>

Društvo sudija Srbije, *Jačanje nezavisnosti i integriteta sudija u Srbiji*, 2017

Evropska komisija za demokratiju putem prava (Venecijanska komisija), *Mišljenje o Ustavu Srbije br. 405/2006* od 19.3.2007. godine

Evropska komisija za demokratiju putem prava (Venecijanska komisija), *Mišljenje br. 921 / 2018 o Nacrtu amandmana na ustavne odredbe o pravosuđu*, 25.06.2018.

Informator o radu Republičke agencije za mirno rešavanje radnih sporova <http://www.ramrrs.gov.rs/wp-content/uploads/2017/03/Informator-o-radu-DOC-jul.pdf>

Istinomer, *Izbor sudija daleko od javnosti*, 13.10.2018 <https://www.istinomer.rs/clanak/2466/Izbor-sudija-daleko-od-javnosti>

Istinomer, *Kako je začutala Zagorka Dolovac*, 10.05.2018. <https://www.istinomer.rs/clanak/2327/Kako-je-zacutala-Zagorka-Dolovac>

Istinomer, *Slučaj sudije Vučinića*, <https://www.istinomer.rs/clanak/2107/Slucaj-sudije-Vucinica>

Izveštaj o radu Državnog veća tužilaca za 2017, http://www.dvt.jt.rs/wp-content/uploads/2018/03/IZVESTAJ-O-RADU-ZA-2017_V5.pdf

Konsultativno veće evropskih sudija Saveta Evrope, *Mišljenje br. 20 / 2017 o Ulozi sudova u pogledu poštovanja jedinstvene primene prava*: <https://rm.coe.int/opinion-no-20-2017-on-the-role-of-courts-with-respect-to-the-uniform-a/16807661e3>

Krivični zakonik (Službeni glasnik Republike Srbije, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 i 94/2016)

Majić, Miodrag *Šta se krije u novoj ustavnoj ambalazi?*, <http://misamajic.com/2017/10/21/sta-se-krije-u-najnovijoj-ustavnoj-ambalazi/>

N1, *Amandmani na Ustav nepopravljivi* <http://rs.n1info.com/Vesti/a366365/Struka-Amandmani-na-Ustav-nepopravljivi-potreban-nov-tekst.html>

Nacrt amandmana na Ustav Republike Srbije od 11.10.2018, <https://www.mpravde.gov.rs/sekcija/53/radne-verzije-propisa.php>

Odluke Ustavnog suda Republike Srbije br.IUz

427/13; IUz 428/13; IUz 80/14; IUz 92/14, IUz 258/16 i IUz 34/16

Papić, Tatjana, Pravo i praksa disciplinske odgovornosti sudija u Srbiji, OEBS, 2016, <https://www.osce.org/sr/mission-to-serbia/263896?download=true>

RTS, Šta je doneo Zakon o suđenju u razumnom roku <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/2763011/sta-je-doneo-zakon-o-sudjenju-u-razumnom-roku.html>

Saopštenje Centra za pravosudna istraživanja, *Strukovna udruženja napustila konsultacije o izmenama Ustava*, 30.10.2017. <http://www.cepris.org/2017/10/30/strukovna-udruzenja-napustila-konsultacije-o-izmenama-ustava/>

Savet za borbu protiv korupcije Vlade Republike Srbije, *Izveštaj o stanju u pravosuđu* br. 021-00-3296/2016 od 22.03.2016. godine

Ustav Republike Srbije (Službeni glasnik Republike Srbije, br. 98/2006)

Vrhovni kasacioni sud, *Izveštaj o radu svih sudova u Republici Srbiji u 2017. godini*, <https://www.vk.sud.rs/sites/default/files/attachments/Sudovi.pdf>

Zakon o javnom tužilaštvu (Službeni glasnik Republike Srbije br. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 78/2011 - dr. zakon, 101/2011, 38/2012 - odluka US, 121/2012,

101/2013, 111/2014 - odluka US, 117/2014, 106/2015 i 63/2016 - odluka US)

Zakon o parničnom postupku (Službeni glasnik Republike Srbije, br. 72/2011, 49/2013 - odluka US, 74/2013 - odluka US, 55/2014 i 87/2018)

Zakon o Pravosudnoj akademiji (Službeni glasnik Republike Srbije, br. 104/2009, 32/2014 - odluka US i 106/2015)

Zakon o predsedniku Republike (Službeni glasnik Republike Srbije, br. 111/2007)

Zakon o sudijama (Službeni glasnik Republike Srbije, br. 116/2008, 58/2009 - odluka US, 104/2009, 101/2010, 8/2012 - odluka US, 121/2012, 124/2012 - odluka US, 101/2013, 111/2014 - odluka US, 117/2014, 40/2015, 63/2015 - odluka US, 106/2015, 63/2016 - odluka US i 47/2017)

Zakon o uređenju sudova (Službeni glasnik Republike Srbije, br. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011 - dr. zakon, 78/2011 - dr. zakon, 101/2011, 101/2013, 106/2015, 40/2015 - dr. zakon, 13/2016, 108/2016, 113/2017, 65/2018 - odluka US, 87/2018 i 88/2018 - odluka US)

Zakonik o krivičnom postupku (Službeni glasnik Republike Srbije, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014)

Procena napretka Srbije u ispunjavanju političkih kriterijuma u pregovorima sa EU

Drugi deo:
Pravosuđe u Srbiji – kako se kalila (ne)zavisnost

Autorka:
Vladana Jaraković

Godina izdanja:
2018.

Ilustracija:
Dejan Batrićević

Prelom:
Branko Rosić

